

Formalni uslov za ućlanjenje Srbije u Evropsku uniju jeste da Srbija prethodno ostvari ćlanstvo u Svetskoj trgovinskoj organizaciji. U procesu ućlanjenja u WTO, Srbija je bila paŹljiva kako bi maksimizirala koristi od budućeg ćlanstva u WTO i kako ne bi EU dovela u situaciju da mora da odobrava dodatne trgovinske koncesije ćlanicama WTO nakon ućlanjenja Srbije u EU.

Znaćaj ućlanjenja Srbije u Svetsku trgovinsku organizaciju za proces pregovora Srbije sa Evropskom unijom

Piše: prof. dr Predrag Bjelić

Svetska trgovinska organizacija (*World Trade Organization – WTO*) predstavlja konaćnu fazu razvoja, institucionalizaciju mećunarodnog trgovinskog sistema. Od kada je 1860. godine stvoren Mećunarodni trgovinski sistem, potpisivanjem prvog bilateralnog trgovinskog sporazuma koji nije imao uslovljenu klauzulu najpovlašćenije nacije, pa do danas, njegov razvoj je neprekidan, a znaćaj je sve veći. Mećunarodni trgovinski sistem predstavlja mnoštvo odnosa koji se uspostavljaju izmeću država, bilo da se radi o bilateralnoj saradnji koja traje milenijumima, ili regionalnoj i multilateralnoj saradnji država koje datiraju iz 20. veka. Jedan on najznaćajnijih dogaćaja u razvoju mećunarodnog trgovinskog sistema bilo je uvoćenje multilateralizma u svetske trgovinske odnose 1947. godine potpisivanjem Opšteg sporazuma o

carinama i trgovini (*General Agreement on Tariffs and Trade – GATT*). Ali uspešnost ovog sporazuma krunisana je stvaranjem mećunarodne trgovinske organizacije, ne pedesetih godina 20. veka kako je bilo planirano, već tek 1. januara 1995. godine.

Pripadnost jedne zemlje mećunarodnom trgovinskom sistemu vekovima je znaćilo da se ona ubraja u red civilizovanih trgovinskih nacija, koje poštuju osnovne principe, pravila i obićaje mećunarodne trgovine. Mećunarodna trgovina je vekovima bila izvor resursa, zarade, novih proizvoda, ali i novih ideja, kulture i razumevanja izmeću država. Opšti principi mećunarodne trgovine danas su upisani u statut WTO. Zemlja koja je ćlanica WTO mora biti tretirana kao ravnopravni partner u mećunarodnim trgovinskim pregovorima, sa istim glasom i bez

diskriminacije u pogledu korišćenja svojih prava. Svaka država ili zasebna carinska teritorija koja ima autonomiju u kreiranju spoljnotrgovinske politike može postati članica WTO pod uslovima koje dogovori u pregovorima sa članicama WTO (član XII Sporazuma o osnivanju WTO).

Najznačajniji segment Svetske trgovinske organizacije su principi i pravila koji regulišu osnove odvijanja međunarodne trgovine. Pod okriljem WTO postoji set sporazuma, koje nazivam tehničkim, a koji definišu kako se procedure u međunarodnoj trgovini odvijaju. Svaka članica WTO mora da prilagodi svoje spoljnotrgovinske propise ovim pravilima. Primer je Sporazum o carinskom vrednovanju, čija primena ne dozvoljava carinskim službama država članica WTO da zloropotrebljavaju carinsku proceduru za podizanje carinskih dažbina. Zbog ovakvih sporazuma EU i insistira da su zemlje članice WTO pre nego što se učlane u EU, odnosno EU podrazumeva da sve njene članice primenjuju opšta pravila međunarodne trgovine, pa je članstvo u WTO preduslov i za članstvo zemlje u EU.

Važan segment Svetske trgovinske organizacije su i trgovinske koncesije koje su njene članice razmenile i koje sačinjavaju međunarodni trgovinski režim pod nadzorom WTO. Od država koje žele da se učlane u WTO zahteva se da daju značajne ustupke u obliku carinskih koncesija, sniženja carinskih stopa koje države primenjuju, kako bi „platile“ svoju ulaznicu u WTO. Ovi pregovori o učlanjenju u WTO su dugotrajni i veoma složeni i zahtevaju veliku veštinu pregovarača. Države koje su na putu ka članstvu u EU moraju da imaju u vidu da svojim odobrenim carinskim koncesijama prilikom pristupanja WTO ne idu ispod carinskih stopa na koje se EU obavezala u okviru WTO. Prilikom pregovora jedne zemlje o članstvu u Evropskoj uniji pravila WTO prožimaju veliki broj pregovaračkih poglavlja, ali sigurno je naznačajnije poglavlje 30 – Spoljno (trgovinski) odnosi, i to poglavlje je najuže vezano za Zajedničku spoljnotrgovinsku politiku EU (*Common Trade Policy – CTP*).

Naime, EU je, kolektivno, članica WTO, kao i sve njene članice pojedinačno, ali budući da je EU regionalna ekonomska integracija koja je integrisana na veoma visokom nivou, ona primenjuje Zajedničku spoljnotrgovinsku politiku koju kreiraju isključivo institucije EU, a ne ministarstva država članica EU. Zbog toga su sve članice EU dužne da u WTO zastupaju stavove Zajedničke spoljnotrgovinske politike. Ali, veoma je teško objasniti pojedinim članicama WTO da zemlja kandidat za članstvo u WTO, na putu ka EU ne može odobravati značajnije carinske koncesije koje bi odstupale od onih koje je dala EU. Da se ne bi ponovio problem koja je EU imala sa prijemom Estonije 2004. godine, kada je EU morala da odobrava dodatne koncesije u okviru WTO, jer je Estonija, koja je postala članica EU, morala da uskladi svoju politiku sa Zajedničkom spoljnotrgovinskom politikom EU i da u nekim sektorima privrede podigne carinske stope koje je primenjivala, a što je bilo iznad nivoa na kome je EU vezala carinske stope u okviru WTO. EU je tada upozorila sve države koje su u proceduri učlanjenja u EU da o ovome vode računa. Srbija naročito o ovome vodi računa tokom svojih pristupnih pregovora u WTO, ali ima pritisaka od nekih zemalja članica, kako bi se kasnije od EU izvukle dodatne koncesije kada Srbija bude pristupala EU. Pregovarački tim Srbije je o ovome vodio računa, i izbegao da sa koncesijama ide ispod nivoa EU, iako su postojali pritisci, ali pregovori o pristupanju Srbije WTO još nisu okončani.

Samo članstvo u WTO veoma je značajno za jednu državu, posebno malu, ne samo zbog preferencijalnog režima pod okriljem WTO, nego i zbog podrške procesu unutrašnjih ekonomskih reformi, koje su važan segment i pristupanja EU. Mala zemlja mnogo bolje može da zaštiti svoje trgovinske interese u okviru WTO nego u bilateralnom kontaktu sa velikim zemljama. Može da stupa u različite interesne grupe u okviru multilateralnih trgovinskih pregovora, kao i da aktivira mehanizam za rešavanje sporova u okviru WTO ako smatra da su njeni trgovinski interesi ugroženi.

Usklađivanje u članjenja Srbije u WTO sa procesom pristupanja EU

Srbija je proces u članjenja u WTO inicirala u decembru 2004. godine, kada je povučen zahtev za u članjenje SR Jugoslavije, a Srbija i Crna Gora su podnele posebne zahteve za članstvo u ovoj organizaciji. Naime, SR Jugoslavija je nekoliko puta pokušala da inicira proceduru u članjenja u WTO, ali te inicijative nisu urodile plodom, ili zbog insistiranja na kontinuitetu sa SFR Jugoslavijom, ili što je Crna Gora već 1999. godine izdvojena u zasebno carinsko područje. SFR Jugoslavija je imala uspostavljene odnose sa GATT-om još od 1959. godine, ali nije mogla postati punopravna strana ugovornica tog sporazuma zbog neizgrađenog privrednog sistema. SFRJ je preuzela opsežnu privrednu reformu koja je završena 1965. godine i kojom je uvedena tržišna privreda u tada socijalističko društvo, sve sa ciljem da već 1966. godine postane jedina socijalistička zemlja strana ugovornica GATT-a, sporazuma koji je regulisao međunarodnu trgovinu u zapadnom bloku skoro 50. godina. SFRJ je bila značajan partner u GATT-u, učestvovala je nekoliko puta u procesu „zelene sobe“ i ostvarila je značajne koristi u trgovini sa zemljama zapadnog sveta i pozicijom da bude most privredne saradnje Istoka i Zapada.

Već u februaru 2005. godine osnovana je Radna grupa za prijem Srbije u WTO, kao pomoćni organ u WTO koji vodi ovaj proces. Srbija je u martu već predala Memorandum o svom spoljnotrgovinskom režimu, opisujući članicama WTO svoj spoljnotrgovinski sistem, a prvi sastanak radne grupe održan je već u oktobru te godine. Kroz faze pitanja i odgovora, vezanih za Memorandum, vodili su se pregovori o pravilima. Članice su analizirale šta Srbija treba da izmeni u svojim propisima vezanim za spoljnu trgovinu što nije u skladu sa pravilima WTO. Tokom 2013. godine okončani su pregovori o pravilima usvajanjem Akcionog plana za propise, gde je naznačeno šta Srbija treba da izmeni. Do sada je u sklopu usklađivanja sa pravilima WTO izmenjeno preko 30 zakona i drugih podzakonskih propisa.

Srbija je ponude lista koncesija predala tokom 2006. godine i time su stvoreni uslovi da počnu pregovori o tržišnom pristupu. Za pregovore sa Srbijom, i članstvo u Radnoj grupi za prijem Srbije u WTO, interes su iskazale: EU, SAD, Kanada, Japan, Australija, NR Kina, Indija, Turska, Švajcarska, Norveška, Hrvatska, Makedonija, Bugarska, Kineski Tajpej (Tajvan), Vijetnam, Malezija, Južna Koreja, Izrael, Brazil, Ekvador, Panama, Haiti, El Salvador i Hong Kong, i u skorije vreme Ukrajina. Sponzor pristupanja Srbije u WTO upravo je EU, i u poslednje vreme Radnom grupom za pristupanje Srbije predsedavaju zvaničnici iz EU zemalja. EU pomaže Srbiji u procesu pristupanja kroz savete i druge oblike tehničke pomoći. Srbija je vodila bilateralne pregovore o tržišnom pristupu sa 17 zainteresovanih članica WTO, i do sada je zaključila 13 bilateralnih protokola okončavajući ove pregovore, uključujući i EU. Ostaju još neka otvorena pitanja vezana za trgovinu robom sa SAD i Brazilom, vezana za GMO proizvode i meso, kao i sa Ukrajinom, i oko robe, ali i usluga. Ukrajina koja je 2008. godine postala članica WTO, u mnogim pregovorima o u članjenju u WTO je iznosila, prema svim zemljama kandidatima, nerazumne zahteve, kao što je bio slučaj i sa u članjenjem Crne Gore i drugih zemalja u pristupanju. Pregovarači Srbije su se dogovorili da se vode pregovori van WTO i zaključiti bilateralni trgovinski sporazum sa ovom zemljom, kako se odobrene koncesije ne bi odnosile i na sve druge WTO članice. Pregovori se još vode i oko liberalizacije sektora usluga, a od Srbije se očekuje da liberalizuje pristup za oko 100 podsektora usluga.

Kao centralno pitanje u ovom procesu nametnulo se pitanje tretmana genetski (genetički) modifikovanih organizama (GMO). Naime, Srbija ima zakon¹ koji zabranjuje ne samo proizvodnju nego i promet ovih proizvoda. Pravila WTO ne dozvoljavaju izričite zabrane izvoza i uvoza proizvoda ako se ne radi o naučno dokazanim tvrdnjama da

¹ Zakon o genetički modifikovanim organizmima, „Sl. glasnik RS“ br. 41/2009.

ti proizvodi mogu biti pretnja zdravlju stanovništva, životinja i biljaka u jednoj zemlji. Pojedine članice WTO insistiraju na usklađivanju propisa Srbije i u ovoj oblasti sa WTO. Posebno se na ovome insistira, budući da je Srbija menjala ovaj zakon tokom pristupanja WTO, što nije u skladu sa običajima učlanjenja u ovu organizaciju, jer zemlja koja je u proceduri učlanjenja ne sme da vrši nagle izmene svog spoljnotrgovinskog režima. Naime, svojevremeno je i EU pokušavala da ima restriktivniji režim prema trgovini GMO, ali su i na nju izvršeni pritisci u WTO da od takvog režima odustane. Najbolje je da Srbija iskoristi proces pristupanja EU i propise o trgovini GMO uskladi sa pravilima koja sada važe u EU, i koja su prihvatljiva i za WTO. To znači da se naš zakon koji zabranjuje proizvodnju i trgovinu (promet) GMO proizvodima mora promeniti u segmentu da je trgovina ovim proizvodima dopuštena, dok njihova proizvodnja i gajenje mogu ostati zabranjeni. U praksi, iako su uvoz i proizvodnja ovakvih proizvoda i semena sada zabranjeni, mnoge površine u Srbiji su zasejane GMO semenima koja su švercovana iz zemalja u okruženju. Ono čega se mnogi pribojavaju, a to je uvoz ovih proizvoda, često se može regulisati i primenom necarinskih barijera. Najbolje je da se potrošači u Srbiji obaveste o sadržaju GMO u pojedinim proizvodima stavljanjem odgovarajućih informacija i oznaka na pakovanje proizvoda, a posebno je važno da se edukuju o potrošnji ovih proizvoda. Na kraju, ipak je sud potrošača presudan i oni moraju sami izabrati da li žele takve proizvode na svojoj trpezi.

Pregovore o pristupanju WTO koordinira Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija Republike Srbije. Do sada je održano 13 sastanaka radne grupe i već 2013. godine doneta je ocena da je Srbija u završnoj fazi svog pristupanja² WTO. Pregovori su ušli u svoju jedanaestu godinu, uzimajući u obzir

² Uz pojam učlanjenje koristi se i termin pristupanje (accession) koji je nasleđen iz GATT-a i odnosi se na pristupanje Sporazumu o osnivanju WTO.

prosečnu dužinu trajanja ovih pregovora od oko 7-9 godina. Dužina trajanja pregovora, koliko god da je bitna, jer često se iznose novi zahtevi od strane članica WTO (tzv. WTO plus obaveze) nije toliko značajna, koliko je važno da se dobro dogovore carinske koncesije koje zemlja daje radi učlanjenja u WTO, a koje ne mogu ići ispod nivoa koje ta zemlja ekonomski može podneti, a za zemlje u procesu učlanjenja u EU ni ispod nivoa trgovinskih koncesija koji je EU dogovorila u WTO.

Želja WTO da u svoje članstvo primi Srbiju potvrđena je krajem 2014. godine u izjavi gospodina Čiedua Osakvea (Chiedu Osakwe), direktora Direkcije za pristupanje WTO, koji je bio gost Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, uz napomenu da mora izvršiti preostale izmene propisa dogovorene u pregovorima sa članicama WTO i zaključiti preostale bilateralne sporazume. Budući da do dogovorene izmene propisa u Srbiji nije došlo, propuštena je prilika da Srbija postane članica WTO do Ministarske konferencije koja će krajem 2015. godine biti održana u Najrobiju, u godini kada WTO slavi dve decenije svog postojanja.

Zaključak i preporuke

Srbija je na kraju procedure pristupanja WTO, što je jedan od formalnih uslova koje mora ispuniti pre stupanja u članstvo EU. Na ovom putu ima podršku i pomoć EU koja se ogleda u sponzorstvu našeg pristupanja WTO i tehničkoj pomoći koju nam pruža u ovom procesu. Ali da bi se članstvo ostvarilo, pregovore treba privesti kraju sa još nekim članicama WTO koji nekada zahtevaju koncesije od Srbije koje bi išle ispod nivoa koji je EU odobrila drugim članicama WTO. Pregovarački tim Srbije je do sada uspešno vodio pregovore i nije išao ispod nivoa koncesija na koji se EU obavezala u WTO, ali pregovori još nisu okončani za Srbiju pa u nastavku treba istrajati da ne idemo ispod nivoa koncesija EU u WTO. Kao centralni uslov našeg prijema nametnuto je pitanje tretmana GMO proizvoda. Insistira se od nekih WTO članica da Srbija izmeni zakon o GMO i

ISTRAŽIVAČKI FORUM

predstavlja programsko telo Evropskog pokreta u Srbiji i funkcionalni mehanizam za uključivanje relevantnih nezavisnih stručnjaka, članova i bliskih saradnika EPuS-a u istraživačko-analitički rad, odnosno proces zagovaranja alternativnih predloga javne politike u svim oblastima relevantnim za proces evropske integracije Srbije.

Cilj IF-a jeste da sveobuhvatnim, multidisciplinarnim i pravovremenim praktično-politički usmerenim istraživanjima, podrži zagovaračke napore EPuS-a i doprinose poboljšanju kvaliteta javnih politika.

*Kralja Milana 31/II
11000 Beograd
Republika Srbija
tel: + 381 11 3640 174
fax: + 381 11 3640 202*

www.emins.org

dozvoli trgovinu GMO proizvodima. I ovo pitanje se može rešiti u sklopu pristupanja Srbije EU, i Srbija treba da primeni pravila koja za GMO proizvode važe u EU. Trgovina GMO proizvodima mora se odobriti, a proizvodnja ovakvih proizvoda može biti zabranjena. Ali, uz ovo treba ići i na zaštitu potrošača, kroz njihovo obaveštavanje i edukaciju.

Članstvo u WTO za Srbiju je važno kao male zemlje, jer mnogo lakše može zaštititi svoje trgovinske interese. Ona, kao i sve ostale članice WTO, mora odobriti koncesije prilikom učlanjenja, ali joj to otvara vrata WTO i onda može koristiti trgovinske koncesije

koje su odobrile sve ostale članice WTO, što će joj omogućiti olakšani pristup tržištima zemalja članica WTO. Srbija sa glavnim partnerima ima regulisane trgovinske odnose na bilateralnoj osnovi, ali sa većinom zemalja u razvoju nema nikakve sporazume pa WTO režim može podstaknuti naš izvoz na ova tržišta. Kao zemlja koja učestvuje u WTO okviru, Srbija se može nadati i mnogo većem povezivanju u svetskoj privredi kroz razmenu investicija i transfer tehnologije. Srbija će imati i pristup mehanizmu za rešavanje sporova, gde će moći da reši probleme ugrožavanja njenih trgovinskih interesa.

Bibliografske napomene

- Bjelić, Predrag, *Svetska trgovinska organizacija*, Prometej, Beograd, 2002.
- Bjelić, Predrag, *Međunarodna trgovina*, Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta u Beogradu, 3. izdanje, 2011.
- Bjelić, Predrag, „World Trade Organization and the Global Risks” u: Albert Alemano sa sarad. (eds.), *Better Business Regulation in a Risk Society*, Springer Science+Business Media, New York, 2013, str. 193–206.
- Popović, Tomislav (redaktor), *Svetska trgovinska organizacija: Rezultati Urugvajске runde multilateralnih trgovinskih pregovora (prevod)*, Institut ekonomskih nauka, Beograd, 1996.
- WTO, *WTO Accessions Newsletter*, No. 2015-01-EN, str. 3.

Predrag BJELIĆ redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i član Nadzornog odbora Evropskog pokreta u Srbiji

Rad Istraživačkog foruma Evropskog pokreta u Srbiji je delimično je podržan od strane Fondacije Institut za otvoreno društvo u saradnji sa Think Tank Fund programom Fondacija za otvoreno društvo. Mišljenja i stavovi izraženi u ovom radu predstavljaju stavove autora i ne odražavaju neophodno i zvanične stavove Evropskog pokreta u Srbiji, Fondacije Institut za otvoreno društvo niti Fondacija za otvoreno društvo.